

УДК 636.2.340.082

DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2022.128.36>

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СЕЛЕКЦІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ТВАРИННИЦТВІ

Калинка А.К. – д.ф., к.с.-г.н., с.н.с.,

завідувач відділу селекції, розведення, годівлі та технології виробництва продукції тваринництва,

Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція

Інституту сільського господарства Карпатського регіону

Національної академії аграрних наук України

Томаш Л.В. – к.ю.н.,

директор,

Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція

Інституту сільського господарства Карпатського регіону

Національної академії аграрних наук України

Лесик О.Б. – к.с.-г.н., с.н.с.,

заступник директора з наукової роботи,

Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція

Інституту сільського господарства Карпатського регіону

Національної академії аграрних наук України

У пропонованій статті наведено вперше дослідження про критерії та сутність і специфіку оптимізації захисту селекційних досягнень в українському тваринництві в Україні. За проведеними дослідженнями, доведено й підтверджено роль селекційних досягнень у вітчизняному тваринництві, як найбільш головному важливого фактору продовольчої безпеки нашої держави.

За результатами проведеної роботи, встановлено, що одним з важливих місць правового врегулювання селекційних досягнень, яке посідає синтез виробництва вітчизняної аграрної селекційної продукції та інноваційного наукового забезпечення в нашій державі. Визначено, що визначальною роллю вітчизняної селекційної галузі в тваринництві у підтримці де наша держава повинна відігравати саме найбільшу основну роль. При проведених наукових досліджень виявлено, що державна система охорони прав на породи та їх типи тварин має бути переведена саме, під юрисдикцію державної служби інтелектуальної власності, що дозволить реалізовувати в країні комплексний захист об'єктів інтелектуальної власності в кожній галузі тваринництва.

В наших проведених дослідженнях доведено, що в даний час під охороною вітчизняних селекційних досягнень розуміють суспільно-правовий порядок закріплення певних прав і обов'язків за суб'єктами селекційної діяльності, що виникають з приводу привласнення та комерціалізації її результатів, а також створення механізму їхньої реалізації. Так встановлено, що захист вітчизняних селекційних досягнень ставить, як комплекс важливих заходів, спрямованих на визнання або відновлення прав на них, а також захист інтересів самих суб'єктів селекційної діяльності під час їх порушення чи оспорювання шляхом застосування до правопорушників визначених законом санкцій.

В статті проаналізовано важливу роль регулювання саме ті відносини щодо привласнення та комерціалізації результатів селекційної діяльності в тваринництві в Україні. Таким чином визначено найбільш основні напрямки підвищення ефективності з оптимізації правового врегулювання селекційних досягнень у вітчизняному тваринництві в нашій країні.

Ключові слова: селекційне досягнення, тваринництво, правове врегулювання, охорона селекційного досягнення.

Kalinka A.K., Tomash L.V., Lesyk O.B. Optimization of legal regulation breeding achievements of urainian livestock breeding

The proposed article presents for the first time a study on the criteria and the essence and specifics of optimizing the protection of breeding achievements in Ukrainian livestock

breeding in Ukraine. According to the conducted studies, the role of breeding achievements in domestic livestock breeding as the most important factor of food security of our country has been proven and confirmed.

According to the results of the work, it was established that one of the important places in the legal regulation of breeding achievements is the synthesis of the production of domestic agrarian breeding products and innovative scientific support in our state. It was determined that the determining role of the domestic breeding industry in livestock breeding is where our state should play the main role. During the conducted scientific research, it was found that the state system of protection of rights to breeds and their types of animals should be transferred specifically to the jurisdiction of the state intellectual property service, which will allow implement comprehensive protection of intellectual objects in the country property in each branch of animal husbandry.

Our research has proven that currently under the protection of domestic breeding achievements is understood as social and legal protection the procedure for establishing certain rights and obligations for subjects of breeding activity arising from the appropriation and commercialization of its results, as well as the creation of a mechanism for their implementation. Thus, it was established that the protection of domestic breeding achievements is a set of important measures aimed at recognizing or restoring the rights to them, as well as protecting the interests of the subjects of breeding activities themselves during their violation or dispute by applying the sanctions defined by law to offenders.

The article analyzes the important role of regulation in relation to the appropriation and commercialization of the results of breeding activities in livestock breeding in Ukraine. In this way, the most basic directions for improving efficiency in optimizing the legal regulation of breeding achievements in domestic livestock breeding in our country have been determined.

Key words: *breeding achievement, animal husbandry, legal settlement, protection of breeding achievement.*

Постанова проблеми. В умовах переживання Україною війни, нашу країну спіткало багато важливих проблем. Зокрема, скалічені доли, хвиля біженства з України, зруйновані агропромислові виробництва та знищені і забиті ні в чому не винне наше українське тваринництво на Сході.

З огляду на це при формуванні з оптимізації правового врегулювання селекційних досягнень в тваринництві, що є одним з важливих завдань державної економічної політики в умовах стійкого зростання кількості населення та з розвитком глобалізаційних процесів, які прискорюють перерозподіл продовольчих ресурсів, що є найбільш актуальним в Україні.

В зв'язку з цим і зумовлена необхідність розкриття з удосконаленням форм і методів нашого державного правового врегулювання в селекційному досягненні з підтримкою на належному рівні продовольчої безпеки з розвитком продукції тваринництва в Україні.

Цікавим є те, що у будь якій країні світу де основою розвиненої системи аграрного виробництва є ефективна створена українська селекційна діяльність у тваринництві з правовим його врегулювання в усіх галузях тваринництва, яке розвивається дуже повільно з малими темпами і є не припустимим в умовах світового ринку.

Це спонукало до того, що дана ситуація виникла внаслідок вузького, ще не закінченого українського правового поля та недостатньої обізнаності суб'єктів селекційної діяльності, щодо своїх наданих правничих прав. Що не говорити то наше, ще не дуже у досконале Українське законодавство у сфері захисту прав українських селекціонерів в галузі тваринництва, яке має більш ще декларативний, а ніж прикладний характер.

Отже при необхідності підвищення високого рівня правового врегулювання, яке відноситься до вітчизняної продовольчої безпеки в Україні з виробництва тваринницької продукції, що визначають необхідність ґрунтового дослідження, а саме особливостей охоронних селекційних досягнень в тваринництві, що є найбільш головною проблемою на часі в період воєнних дій в державі.

Аналіз останніх досліджень. Протягом останніх десятиліть українською аграрною наукою і вітчизняними публікаціями встановлено, що сутність самої селекційної діяльності в тваринництві, а також основні важливі проблеми організаційного й інституційного правового характеру, які стримують її розвиток та були мало висвітлені у минулому в вітчизняній науковій діяльності науковцями України. Звідси б належало і провідне місце в розробці такої вітчизняної створеної моделі наукової державної тематики в якій б посідало багато праць видатних вітчизняних вчених в провідній галузі тваринництва України [1].

Так наші проведені дослідження, пов'язані із важливою роботою з дослідження правового врегулювання в ролі селекційної діяльності в тваринництві та в контексті підтримки продовольчої української безпеки в країні, що на наш погляд, вивчені й науково висвітлені, ще не дуже достатньо та науково доведені в Україні.

Метою статті – оптимізація правового врегулювання селекційних досягнень в українському тваринництві, як одного з визначальних та вирішальних факторів у системі продовольчої національної безпеки в Україні.

За ціль взято з проведення власних досліджень, які підпорядковані досягненню поставленої мети та спрямовані на визначення змісту правового врегулювання та у механізмі їх забезпечення, особливостей правового регулювання результатів вітчизняної селекційної діяльності в тваринництві з визначення самих основних важливих напрямків підвищення їх найбільшої ефективності в країні.

В українському, ще розвинутому та дихаючому агропромисловому комплексі, який є основою найбільшого правового врегулювання де важливу роль відіграє ефективна створена селекційна діяльність в тваринництві в якій є нові породи та їхні типи тварин, що формують національну безпеку з найбільше створеними селекційними ресурсами в державі.

Виклад основного матеріалу досліджень. У процесі проведення досліджень де визначено, що за статистичними даними Української аграрної асоціації річний баланс м'яса та м'ясопродуктів в Україні за період 2018–2019 роки суттєво не змінився (табл. 1).

Таблиця 1

Баланс м'яса та м'ясопродуктів в Україні

Показник	2018	2019
Виробництво (тис. т)	2215	2198
Імпорт (тис. т)	206	252
Експорт (тис. т)	331	383
Фонд споживання (тис. т)	2090	2067
Споживання на одну особу (кг на рік)	49	49

З аналізу (табл. 1) видно про дисбаланс в системі ведення вітчизняної селекційно-плеємної справи та необхідність щодо удосконалення правового регулювання в сфері різних галузей українського тваринництва. Незважаючи на те, що у 2019 році виробництво м'яса зменшилось, експорт зазначеної продукції зріс і імпорт [7, 9].

Оскільки за результатами успішного ведення науковцями та виробничниками селекційно-плеємної справи є якісна характеристика виробленої власної продукції, яка б мала конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому

ринках, забезпечувало внутрішній ринок та експорт продукції тваринництва в інші країни світу, що у свою чергу б набувало чи малого розвитку завдяки вітчизняної селекції та нових створених технологій у генетично-інженерній діяльності [2, 8].

В проведених нових дослідженнях вивчено саме важливу систему правового врегулювання та продовольчого забезпечення в Україні з необхідною підтримкою динамічної рівноваги та стійкості за допомогою таких його важливих розроблених елементів в селекційному досягненні у вітчизняному українському тваринництві.

Таблиця 2

Осередні системи правового врегулювання

Системи динамічної рівноваги				
Головні важливі підсистеми				
Цільова, яка реалізує головну мету продовольчої безпеки на- шої країни.	Контрольна, що скла- дається з індикаторів продовольчої безпеки країни.	Забезпеченою, що є основою для продовольчої системи і реалізу- ється за допомо- гою потенціалу фінансового, мате- ріального техніч- ного, інформацій- ного, кадрового й наукового забезпе- чення.	Функціо- нальна, яка охоплює виробництво продоволь- ства, фор- мування і розподіл продовольчих ресурсів.	Регулювання, яка містить як ринкові, так і державні механіз- ми регулювання, що корегують розвиток еконо- мічної системи відповідно до по- треб продовольчої безпеки.

Таким чином в даний час є самим визначальним у формуванні продовольчої безпеки, яка підкріплена постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання продовольчої безпеки» від 05.12.2007 р. де було визначено систему дуже важливих критеріїв, відповідно до яких можна проаналізувати стан продовольчої безпеки в державі [4].

Для отримання такого правового важливого матеріалу є надто прав на його використання, необхідним є створення умов для розвитку самої продуктивної вітчизняної селекційної галузі у вітчизняному українському тваринництві. З цього приводу, такі ж причинно-наслідкові зв'язки існують і між продовольчою незалежністю продовольчих ресурсів та селекційною діяльністю в українському тваринництві. Це свідчить про нерозривний зв'язок між продовольчою безпекою та охоною селекційних досягнень в Україні.

При проведенні дослідженнями де визначено, що другорядною важливою складовою з підтримки правового врегулювання є така розроблена функціональна підсистема, яка забезпечує все безпосереднє виробництво та формування продовольчих ресурсів і її резервів в державі.

З відси визначено, що одним і найбільш важливих місць в цьому процесі посідає синтез виробництва вітчизняної аграрної продукції та інноваційного наукового забезпечення з проявленням визначальної ролі селекційної галузі в тваринництві в підтримці, якої держава повинна відігравати саме головну основну роль. Нажаль Україна в цьому питанні не допомагає і чи можна спрогнозувати на майбутнє. Наразі, як не є прикритим, що статистичні дані засвідчують низьку активність вітчизняних аграрно – виробників у сфері фінансування селекційних досягнень на українському науковому ринку держави.

Проведеними дослідженнями доведено, що протягом останніх років різними науковими установами України виконано більше 500000 тисяч робіт, з яких 1,8% спрямовано на створення нових сортів та типів тварин (в кількісному вираженні – це 745 одиниць). При цьому 463 із 745 робіт наукових були виконані в закладах державного сектору, 314 підприємствами та 22 закладами вищої освітнянської освіти в країні. Такі дані свідчать про недостатню зацікавленість вітчизняних підприємств у вдосконаленні виведення нових порід та їх типів тварин, з одного боку, а з другого боку, про те, що права приватних селекціонерів просто не можуть бути ефективно реалізовані завдяки впливу низки негативних факторів.

Оскільки спеціальним розробленим законодавчим актом у досліджуваній галузі є Закон України «Про племінну справу у тваринництві» від 15.12.1993 р., але великим не бажаним недоліком норм вказаного Закону є те, що він указує і регулює відносини української племінної служби в вітчизняному тваринництві та меншою мірою звертає на відносини селекційного досягнення. Це дуже дивне тим, що вказаний вище Закон, який визначає поняття «селекційне досягнення», тоді, як у Цивільному кодексі України під таким згубним не доречним мисленням визначає «породу, тип тварин».

Найбільш важливим є те, що не містить норм про охорону прав на селекційне досягнення, порядок їх оформлення та захисту і носить більш важливий декларативний характер, що регламентує Закон України «Про племінну справу у тваринництві», як створену в результаті ціле спрямованої творчої діяльності групи продуктивних племінних тварин, що має нові задатки генетичних ознак, які стійко передають своїм нащадкам за показниками продуктивності, що перевищує попередні створені типи тварин в країні [3].

Тут потрібно важливо відмітити і зазначити, що селекція саме є тою наукою про методи створення порід і їх типів тварин з потрібними для людини якостями, а також діяльністю з виведенням нових популяцій тварин для нашої держави. Для цього необхідно внести відповідні головні зміни до тексту ст. 1 Закону України «Про племінну справу у тваринництві». На наш науковий погляд, державна система охорони прав на створені породи і їх типи тварин, яка має бут переведена під юрисдикцію державної служби інтелектуальної власності, що дозволить реалізовувати в країні комплексний захист об'єктів власної інтелектуальної власності [3–4].

Отже під державною охороною селекційних досягнень у тваринництві розуміють суспільно-правовий порядок закріплення певних правових прав і обов'язків за суб'єктами селекційної діяльності в тваринництві, що виникають з приводу привласнення та комерціалізації її результатів, а також створення механізму їхньої реалізації, як в державі так в світі.

Так нині захист вітчизняних селекційних досягнень у галузі тваринництві, що ставить комплекс заходів, спрямованих на визнання або відновлення прав на них, а також захист інтересів суб'єктів селекційної діяльності під час їх порушення чи оспорювання шляхом застосування до право порушників визначених законом необхідних встановлених санкцій. Виявлено, що правовий захист є найбільш складовою в селекційних досягнень, саме в тваринництві, що здійснюється у випадку порушення чи оспорювання зазначених вище прав, який проведений в дослідженнях і може відбуватися у 2 формах: юрисдикційній та не юрисдикційній.

В дослідженнях визначено, що так звана юрисдикційна форма захисту – це комплекс заходів щодо визнання чи відновлення прав суб'єктів селекційної діяльності, що здійснюється створеними уповноваженими державою органами де

потрібно розуміти українські суди. А щодо юрисдикційної форми захисту передбачає цивільно – правовий, кримінально-правовий та адміністративний порядок захисту, а також судовий та адміністративний способи захисту. При цьому, цивільно-правовий та кримінально-правовий порядок захисту належать до судового способу захисту.

Цікавим є і те, що важливо варто дуже зауважити, що наявність у вітчизняному законодавстві ефективних норм, спрямованих на захист прав суб'єктів селекційної діяльності де повною мірою не забезпечує ефективну охорону власних своїх досягнень. Так крім нормативно-правового регулювання ефективність охорони визначається дієвими заходами, котрі реалізуються судовою системою і органами виконавчої влади щодо захисту порушених прав учасників селекційної діяльності в українському тваринництві.

Отже не менш важливим фактором, який підкріплює, це саме є українська статистика Міністерства юстиції України, яка і засвідчує надзвичайно низьку кількість фактів притягнення до кримінальної відповідальності порушників прав вітчизняних селекціонерів в Україні.

Тому порядок з охороною селекційних досягнень у тваринництві є найбільш важливий фактор, який стримує розвиток нової селекційної галузі, що є відсутність належної державної підтримки, яка не субсидує належним чином приватні українські підприємства, що спеціалізуються на виробництві з розведенням нових порід чи типів тварин в Україні.

В державі є багато науково-дослідних інститутів, дослідних станцій та вищих навчально – освітнянських закладів, які продовжують відігравати саме провідну роль у селекційній діяльності нашої держави та мають позитивний вплив на розвиток селекційної галузі, яка справляє поширення інформації про селекційне досягнення в українському тваринництві.

Це є важливо, що власник патенту на селекційне досягнення в тваринництві має право подати до Укрпатенту для офіційної публікації заяву про надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого об'єкта промислової власності з метою сповіщення громадськості [1, 4, 7].

В дослідженнях дослідили, що в державі, відсутня саме важлива система галузі селекції в тваринництві, яка підмінена завезенням імпортованих зразків, тварин, ембріонів, як правило, на власний розсуд, безсистемно і безконтрольно та часто з генетичними дефектами, що впливає на генетичну продуктивність різних тварин. Одним словом вже не один рік возять кому заблагнеться із закордону племінну продукцію та цим самим порушують правове врегулювання в галузі селекційної діяльності в тваринництві.

Таким чином з такою ситуацією, яка приведе до певних переваг закордонної селекції у тваринництві, часткової або повної втрати впливу вітчизняних племінних ще існуючих підприємств в даній галузі. Це призведе до повної відсутності вітчизняного державного контролю у цій галузі тваринництва, що позначається на фінансових здобутках суб'єктів племінної діяльності, у цілому негативно впливає на весь український агропромисловий комплекс в державі.

З вітчизняних наукових досліджень і висловлюється думка, що однією з проблем у сфері захисту прав українських селекціонерів є найбільш великою поширеністю випадків ігнорування норм права суб'єктами господарювання в галузі тваринництва, а також лобіюванням групами пропозицій щодо перегляду основних норм законодавства на користь суб'єктів тваринництва, що використовують створені породи, типи, які не бажають ділитися своїми прибутками з науково-селекційними

аграрними установами і не залежними селекціонерами. Про таку можливість свідчить та заслугове на високу увагу в цьому прийнято закон, «Закон про племінну службу України» та інші джерела вітчизняного правового права у галузі селекційної діяльності містять всі необхідні норми для того, щоби вітчизняна система охорони порід та їх типів тваринництва та захисту прав селекціонерів функцію мала ефективну, важливу роль у цьому, що має відіграти державна підтримка в країні [3].

Для цього потрібна важлива підтримка продовольчої безпеки України і стимулювання розвитку селекційної діяльності де необхідно реалізувати такі важливі системи заходів, щодо стимулювання селекційної діяльності в державі (табл. 3).

Аналізуючи дослідження з підвищенням конкурентоспроможності вітчизняних створених селекційних досягнень у тваринництві та правового державного врегулювання має бути вдосконалена система критеріїв оборотоздатності порід і їх типів тварин на основі рекомендацій провідних наукових аграрних науковців та спеціалістів української селекційної галузі.

В кінці слід відмітити, що за останнім, вважаємо за доцільне для більш ефективного обміну технологіями між науковими аграрними установами та підприємницьким сектором де необхідно створювати, так звані, центри трансферу технологій (технопарки), що дасть змогу не лише створювати умови для більш ефективної селекційної діяльності за рахунок залучення приватних інвестицій, але і спрощеної процедури впровадження цих власних розробок у українське виробництво.

Таблиця 3

Основні система заходів селекційної діяльності

Головні системи заходів					
Посилення державного контролю за порушеннями прав суб'єктів селекційної діяльності, підвищити відповідальність порушників майнових прав на селекційне досягнення, забезпечити створення спеціальних органів, які б розглядали справи порушників прав інтелектуальної власності.	Прискорення впровадження нових порід та їх типів тварин, як за рахунок участі приватних компаній та агрохолдингів, так і підтримки держави, для підвищення виробництва продукції з метою забезпечення продовольчої безпеки держави.	Проведення кардинального оновлення матеріально-технічної бази наукових установ і їх лабораторій.	Вживання заходів для забезпечення українського агропромислового комплексу розведенням продуктивних нових порід та їх типів тварин.	Основним інструментом захисту прав селекціонерів може стати спеціалізована інституція з колективного управління майновими правами щодо порід та типів у тваринництві, наприклад «Асоціація селекціонерів тваринників України».	Підвищення вітчизняних селекційних досягнень має бути вдосконалена система критеріїв оборотоздатності порід і їх типів на основі рекомендацій провідних науковців та спеціалістів селекційної галузі в країні.

Висновки і пропозиції. Дослідженнями встановлено, що селекційна діяльність є однією із самих складових сталого розвитку системи продовольчої безпеки, а також акселератором розвитку українського агропромислового комплексу в державі. Не зважаючи на це вітчизняна статистика засвідчує нині про досить повільний розвиток селекційної галузі в Україні. Причинами цього є низька ефективність охорони результатів селекційної діяльності, відсутність належної державної підтримки селекційної галузі, не зацікавленість більшості суб'єктів господарювання в інвестиціях у селекційне досягнення в українському тваринництві.

Запропонована у статті система заходів має стимулювати розвиток селекційної діяльності в тваринництві, через надання відновлених податкових пільг суб'єктам селекційної галузі, підвищення ефективності захисту прав селекціонерів з підвищенням вимог щодо оборотоздатності тваринництва, та створення інфраструктури селекційної діяльності, спеціалізованих інституцій з колективного управління майновими правами щодо створених порід і їх типів тварин в державі.

Отже, лише зацікавленість українських науковців селекціонерів аграрників у тваринництві в у цій важливій тематичі в поєднанні з державною підтримкою селекційної діяльності може забезпечити посилення правового державного регулювання в Україні.

Пропозиції. Для селекційного досягнення у тваринництві є порода, тип тварин, які створені в багаторічній творчій науково – практичній діяльності фізичної особи – селекціонерів, запропонована нами редакція назви закону відповідає умовам нашого сьогодення в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2014. 671 с.
2. Волков О. І., Денисенко М. П., Гречан А. П. та ін. Інноваційний розвиток промисловості України. К. : КНТ, 2006. 648 с.
3. Кармазіна О. О. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний зб. К. : Державна служба статистики, 2014. 314 с.
4. Киливник К. І. Деякі проблеми правового регулювання племінної справи у тваринництві. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 360–362.
5. Ковальова С. До проблеми правової охорони селекційно-племінних досягнень в Україні. *Адміністративне право*. 2010. № 4. С. 27–29.
6. Орлюк О. П., Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б. та ін / Право інтелектуальної власності : акад. курс: підруч. для спец. вищих навч. закладів. К. : Ін Юре, 2007. 696 с.
7. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993р. № 3691-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#Text>
8. Рубан С. Ю. Організація системи селекції в тваринництві України з урахуванням світового досвіду. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2010. № 3. С. 156–167.
9. Стратегія розвитку тваринництва може збільшити експортний потенціал галузі на 12% *Інформіндустрія*. 2018. URL: <https://infoindustria.com.ua/strategiya-rozvitku-tvarinnitstva-mozhe-zbilshiti-eksportniy-potentsial-galuzi-na-12>